

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

Гладуш В. А.

доктор педагогічних наук, професор

На сучасному етапі організації навчально-виховного процесу дітей з порушеннями психофізичного розвитку все більшого поширення набуває інклюзивна модель освіти, яка має на меті ліквідацію соціальної ізольованості (виключення), що є наслідком негативного ставлення до поняття різноманітності, тобто усунути існуючі бар'єри у наданні освітніх послуг такій категорії дітей. Кожного року таких дітей все більше й більше залучається до загальноосвітнього простору.

Для України інклюзивна освіта є педагогічної інновацією і в той же час вимогою не лише часу, а й з моменту ратифікації Конвенції ООН про права інвалідів – одним із міжнародних зобов'язань держави. Держава поступово впроваджує інклюзивну модель навчання дітей з особливими освітніми потребами та узаконює її. В основі лежить наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». Реалізація Концепції передбачає комплексне розв'язання питань, пов'язаних з нормативно-правовим, навчально-методичним, кадровим забезпеченням інклюзивної освіти.

На практиці є деякі зрушення. Так за даними лише Дніпропетровського обласного методичного психолого-медико-педагогічного центру в 2016 навчальному році інклюзивна форма навчання рекомендована 296 дітям (258 шкільного віку, 38 дошкільного віку). У здійсненні цього процесу задіяно 95 навчальних закладів області: 87 загальноосвітніх шкільних та 8 дошкільних. Серед 296 дітей: 25 із порушеннями слуху, 5 із порушеннями зору, 13 із порушеннями опорно-рухового апарату, 70 із затримкою психічного розвитку, 150 із легкою розумовою відсталістю, 9 із помірною розумовою відсталістю, 3 із розладами спектру аутизму, 21 із труднощами розвитку при нормі інтелекту. Таким чином із року в рік зростає кількість дітей, яким рекомендована ця форма навчання (див. таблицю).

Навчальний рік	Дітей дошкільного віку	Дітей шкільного віку	Всього
2012-2013	20	151	171
2013-2014	14	209	223
2014-2015	19	159	178
2015-2016	38	258	296

Важливим кроком у цьому напрямку стала постанова Кабінету Міністрів України (вересень 2016 р.) [2]. Документ передбачає, що діти з порушеннями розумового розвитку однакового рівня складності отримуватимуть однакові документи про базову загальну середню освіту незалежно від того, навчаються вони в спеціальному закладі, або у звичайній школі в рамках інклюзивного чи інтегрованого навчання. До цього діти зі спеціальних закладів були дискриміновані. Попри те, що вони проходили спільну для всіх дітей з такими порушеннями програму, їм видавалося звичайне паперове свідоцтво. Натомість діти, що навчалися за спеціальними програмами в звичайних школах, отримували пластикове свідоцтво з додатком, як й учні усіх загальноосвітніх закладів України, але зі спеціальною приміткою. Зараз усі випускники з легкими порушеннями розумового розвитку отримуватимуть документи про базову загальну середню освіту спільного зразка (пластикове свідоцтво та додаток з оцінками), але з приміткою “за спеціальною програмою”. Це рішення в якійсь мірі прояснило ситуацію з випускними документами, що важливо як для батьків дітей з обмеженими освітніми потребами, так і для педагогічних працівників, які залучені до інклюзивної освіти.

14 лютого 2017 р. вийшла Постанова Кабінету Міністрів України № 88 [3], якою визначено порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам. Субвенція спрямовується на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів (крім шкіл-інтернатів та навчально-реабілітаційних центрів), а саме дітям сліпим та із зниженим зором, глухим та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного

розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням розумового розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектру). За рахунок субвенції здійснюється оплата таких видатків: проведення (надання) додаткових корекційно-розвиткових занять (послуг), що визначені індивідуальною програмою розвитку дитини, яка розробляється групою фахівців у складі заступника директора з навчально-виховної роботи, вчителів, асистента вчителя, практичного психолога, корекційного педагога та інших з обов'язковим залученням батьків або осіб, які їх замінюють, та затверджується директором загальноосвітнього навчального закладу; придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, обладнання, дидактичного матеріалу та особливих наочних засобів, які дають змогу виконувати дитиною індивідуальну програму її розвитку. На придбання зазначених засобів використовуються кошти в обсязі не більш як 20 відсотків загального обсягу видатків на кожну дитину певного загальноосвітнього навчального закладу, яка потребує державної підтримки. Прийнятий документ надає нові можливості у розвитку інклюзивного освітнього простору і тому кількість бажаючих буде безперечно зростати.

Навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку поряд із їх здоровими однолітками є основою інтеграції та соціальної адаптації. Зарубіжний досвід свідчить, що таке навчання є корисним і для здорових дітей, адже вони вчаться розуміти проблеми інших, стають добрішими й толерантнішими.

Утім варто звернути увагу і на деякі проблеми сьогодення. Останнім часом все частіше можна почути інформацію що у масовій школі діти, отримуючи високі знання, втрачають саме дороге – здоров'я. Так, І. Лікарчук, екс-керівник Українського центру оцінювання якості освіти наводить жахливі цифри: «За період перебування в дошкільних закладах хронічна захворюваність зростає на 7-9%. На кінець дошкільного періоду життя дітей відхилення в опорно-руховому апараті мають 30-32%, носоглотки – 21-25%, нервовій системі – 27-30 %, органах травлення – 27-30%. Алергічні прояви реєструються у 25% дітей старшого дошкільного віку. Рівня «шкільної зрілості» в 6 років досягає лише половина дошкільників.

За даними спеціальних медичних епідеміологічних спостережень, за період навчання в школі здоров'я дітей значно погіршується. В чотири рази зростає частота виявлення порушень зору, в два рази – органів травлення, в 3,5 рази – нервової і ендокринної систем та функціональних відхилень у серцево-судинній системі.

В середньому в Україні лише 10,0% випускників шкіл можна вважати здоровими, 52,6% – мають серйозні морфофункціональні відхилення, а 36,0 – 40,0% школярів страждають на хронічні захворювання (М.М. Коренєв та ін.). Останніми роками також спостерігається зростання нервово-психічних захворювань у школярів. Тільки 23% дітей можна визнати благополучними, 77% учнів становлять групу ризику, причому 28% з них мають дисфункціональні стани, які виходять за межу норми (М. М. Коренєв та ін.).

Темпи зростання захворюваності підлітків 15-17 років значно вищі порівняно з дітьми молодших вікових груп. Щоденно в закладах освіти перебуває більше 9 млн дітей і підлітків, тобто більше 1/6 частини всього населення України. Умови виховання, навчання та проведення дозвілля в цих закладах стають все більш агресивними щодо здоров'я дітей і підлітків» [1].

Вище наведені цифри свідчать, що як дошкільні так і шкільні заклади освіти в Україні не те що зміцнюють здоров'я дітей, а навіть не підтримують те, з яким діти прийшли до них. Нажаль, медичні служби з цього приводу не б'ють тривогу на загальнодержавному рівні. Природно виникає запитання – як же бути дітям, в яких уже є значні ускладнення здоров'я? А ще будемо чесними, адже вибір на користь інклюзивної освіти у більшості випадків роблять батьки, бо діти цього ще не можуть усвідомити. Сьогодні це і є психолого-педагогічною проблемою, яка потребує глибокого аналізу та системного вивчення.

Важливим у цьому процесі є формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання як нова модель надання освітніх послуг, якщо в ній є потреба, має право на існування, підтримку на державному рівні у подальшому розвитку. Проте ця форма навчання не повинна нагадувати «суцільну колективізацію», яка мала місце в нашій вітчизняній історії. Зокрема, рішення про закриття закладів освіти для дітей із затримками психічного

розвитку, на наш погляд, поспішне. А як бути, якщо дітям з цими вадами більш комфортно навчатися у спеціальному закладі освіти. Тоді що, знову порушуються права дитини?

Висновок простий – усі форми навчання мають право на повноцінне існування і, як свідчить багаторічний досвід, лише особистісно-орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами забезпечить якісну соціалізацію цих дітей

Список використаної літератури:

1. Лікарчук І. Геноцид дитячого населення [Електронний ресурс] / Спосіб доступу: <http://osvita.ua/blogs/50867/>
2. Постанова КМУ України 1/9-245 від 02.09.2016 «Щодо одержання документа про освіту учнями з особливими освітніми потребами».
3. Постанова КМУ України № 88 від 14 лютого 2017 р. «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами».